

**АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ
НА ОБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ****ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY FOR VIOLATION OF RIGHTS TO THE OBJECT
OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS**

Плугатир М.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Національна академія внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0001-5494-6772>

Запотоцька О.В., д.ю.н., доцент,
професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права
Державний торговельно-економічний університет
<https://orcid.org/0000-0003-3390-4586>

Гуржій А.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права
Державний торговельно-економічний університет
<https://orcid.org/0000-0001-5757-592X>

У статті наводиться теоретичне узагальнення та вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні сутності та особливостей адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності. Визначено, що підставою для притягнення до адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, виступає адміністративний деликт, що тягне за собою порушення юридичних норм, прав і законних інтересів необмеженого кола осіб (авторів та інших правовласників, споживачів тощо), а також здатний завдати істотної шкоди економіці держави та іншим сферам суспільного життя. У зв'язку з цим, під таким адміністративним правопорушенням пропонується розуміти протиправне, винне, суспільно небезпечне діяння фізичної чи юридичної особи в сфері інтелектуальної власності, за яке Кодексом України про адміністративні правопорушення встановлено адміністративну відповідальність.

Адміністративну відповідальність за правопорушення в галузі інтелектуальної власності запропоновано визначити як засіб юридичного захисту та охорони прав авторів творів науки, літератури, мистецтва або інших громадян чи юридичних осіб, які мають виняткове право на результат інтелектуальної діяльності або на засіб індивідуалізації, а також споживачів, який виражається у призначенні відповідним суб'єктом владних повноважень адміністративного покарання особі, що вчинила правопорушення у сфері інтелектуальної власності, а також сприяє попередженню адміністративних правопорушень, злочинів та цивільно-правових деликтів у цій сфері суспільних відносин на підставі норм чинного законодавства про адміністративні правопорушення. Для удосконалення механізму адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності пропонується перегляд розмірів адміністративних стягнень у вигляді штрафу, для їх приведення у відповідність до ступеню суспільної небезпеки зазначених посягань. Крім того, потребує подальшого дослідження питання встановлення адміністративної відповідальності за придбання завідомо контрафактної продукції без мети збуту та отримання прибутку.

Ключові слова: інтелектуальна власність, право інтелектуальної власності, особисті немайнові права, адміністративно-правова охорона, адміністративна відповідальність.

The article provides a theoretical generalization and solution to the scientific task, which consists in determining the essence and features of the administrative-legal protection of intellectual property rights. It was determined that the basis for bringing to administrative responsibility for the violation of rights to an object of intellectual property rights is an administrative tort, which entails a violation of legal norms, rights and legitimate interests of an unlimited number of persons (authors and other right holders, consumers, etc.), and is also capable of causing significant damage to the state's economy and other spheres of social life. In this regard, it is proposed to understand such an administrative offense as an illegal, culpable, socially dangerous act of a natural or legal person in the field of intellectual property, for which the Code of Ukraine on Administrative Offenses establishes administrative responsibility.

It is proposed to define administrative liability for offenses in the field of intellectual property as a means of legal protection and protection of the rights of authors of works of science, literature, art or other citizens or legal entities who have an exclusive right to the result of intellectual activity or to a means of individualization, as well as consumers, which is expressed in the appointment by the relevant subject of authority of administrative punishment to a person who has committed an offense in the field of intellectual property, and also contributes to the prevention of administrative offenses, crimes and civil torts in this field of social relations based on the norms of the current legislation on administrative offenses. In order to improve the mechanism of administrative responsibility for the violation of rights to the object of intellectual property rights, it is proposed to review the size of administrative fines in the form of a fine, to bring them into line with the degree of public danger of the specified violations. In addition, the issue of establishing administrative responsibility for the purchase of known counterfeit products without the purpose of selling and making a profit requires further research.

Key words: intellectual property, intellectual property right, personal non-property rights, administrative and legal protection, administrative liability.

Постановка проблеми. У сучасних умовах суспільного життя питання ефективності захисту прав інтелектуальної власності є актуальним та обговорюваним як на рівні держави, так і на рівні суб'єктів, що безпосередньо пов'язані з утворенням та використанням об'єктів інтелектуальної власності. Питання визначення такої категорії як «інтелектуальна власність» завжди викликало велику увагу та дискусії серед вчених-юристів, які намагались визначити питання чи відповідає це поняття міжнародним угодам до яких приєдналась Україна, чи відповідає його

застосування до правового статусу об'єктів, щодо яких воно використовується, чи належним чином сформульоване саме це поняття у термінології тих галузей права, які його використовують.

Використання у юридичній науці та законодавстві такого поняття як «інтелектуальна власність» передувало застосування термінів «промислова власність», «літературна власність». Суперечки про розмежування режиму речових та виняткових прав беруть свій початок ще з моменту прийняття перших правових актів, які стосува-

лись врегулювання авторських та патентних відносин як в Україні, так і за кордоном, зокрема міжнародних договорів. Такі поняття як «інтелектуальна власність», «літературна власність», «промислова власність» було визначено у низі міжнародних договорів, починаючи з XIX століття, насамперед у Паризькій конвенції про охорону промислової власності 1883 року [1], Бернській конвенції з охорони літературних та художніх творів 1886 року [2], Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності 1967 року [3], Угода про співробітництво в галузі охорони авторського права і суміжних прав 1993 року [4] та багатьох інших.

Слід також відмітити, що право інтелектуальної власності перебуває у процесі швидкого вдосконалення. В даний час на рівні держави вироблено комплекс нормативно-правових актів різного рівня, які покликані забезпечувати покращення нормативно-правової бази, що регулює відносини за участю інтелектуальної власності, а також удосконалення рівня захисту прав інтелектуальної власності. Крім того, на сьогодні політика держави спрямована на спонукання інтелектуальної творчості та комерціалізацію об'єктів інтелектуальних прав [5, С. 260]. Відповідно економічні показники багатьох країн більшою мірою стали залежати не тільки від сфери матеріальних виробництв, а і від виробництва певних нематеріальних благ, зокрема, інформаційних продуктів. Одночасно, від того як функціонує та врегульований ринок інтелектуальної власності, багато в чому залежать ефективність економічних реформ та економічна стабільність держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що в українській та зарубіжній науковій літературі теоретичні й практичні питання щодо адміністративної відповідальності стали предметом досліджень таких авторів як, зокрема: В. Б. Авер'янов, Є. С. Герасименко, І. П. Голосніченко, Л. В. Коваль, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, В. О. Котюк, Д. М. Лук'янець, Т. О. Мацелик, С. Г. Стеценко та ін. Проте, на сьогодні відсутня достатня кількість системних доктринальних досліджень, яке б відображало особливості адміністративної відповідальності за порушення права інтелектуальної власності в Україні. Такий стан наукових досліджень обумовлює нагальність проведення наукового пошуку.

Метою статті є дослідження проблематики адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності відповідно до завдань, які обумовлюють її призначення у процесі інтеграції України до європейської спільноти та формулювання, в результаті цього, пропозицій щодо удосконалення інституту адміністративної відповідальності.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі інформаційних технологій захист прав на об'єкти інтелектуальної власності стає дедалі актуальнішою проблемою. Правопорушення у цій сфері суспільних відносин порушують права та законні інтереси авторів у сфері науки, культури, мистецтва, а також та інших правовласників. Також вони негативно позначаються на загальному рівні моральної культури та правосвідомості громадян, виступають одним з дестабілізуючих факторів, що негативно впливають на зниження економічної безпеки держави. Останнє проявляється у відсутності інвестиційної привабливості ринків, переповнених контрафактними товарами, потрапляння яких до обігу поєднується з незаконним використанням результатів інтелектуальної діяльності, також та порівняння до них засобів індивідуалізації продукції, робіт, послуг тощо. Крім того, внаслідок такого роду протиправних діянь до державного бюджету не надходять податкові та інші платежі з доходів, отриманих внаслідок порушення прав на результати інтелектуальної діяльності.

Конституція України гарантує кожному громадянину свободу літературного, художнього, наукового, технічного

та інших видів творчості [6]. Одночасно інтелектуальна власність охороняється законом, крім того, очевидною є необхідність всебічного захисту інституту інтелектуальної власності. Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності на сьогодні є одним із пріоритетних напрямів розвитку у багатьох країнах, у тому числі в Україні. Формування сучасного, цивілізованого ринку інтелектуальної власності, забезпечення ефективного та надійного захисту прав та законних інтересів усіх його учасників – одна з ключових умов інноваційного розвитку та комплексної модернізації економічної, соціально-культурної та правової сфер життєдіяльності суспільства.

Чинне законодавство України разом із цивільним та кримінально-правовим захистом інтелектуальних прав передбачає адміністративно-правовий механізм їхнього захисту, частиною якого є адміністративна відповідальність. Мета адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності полягає у захисті не лише адміністративно-правових відносин, а й відносин, які врегульовані нормами інших галузей права: конституційного та цивільного. За своєю сутністю адміністративна відповідальність за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності – це реакція держави у відповідь на шкоду, заподіяну адміністративним правопорушенням у сфері інтелектуальної власності суспільству та його окремим індивідам, або її можливо визначити як оцінку з боку держави порушення відповідних юридичних норм, що захищаються адміністративно-правовими санкціями. Свій зовнішній прояв така оцінка знаходить в адміністративних правовідносинах, що виникають між суб'єктом владних повноважень, який наділений правом вчиняти дії щодо притягнення до адміністративної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності, та особою, на яку покладається обов'язок зазнати тих чи інших обмежень та негативних наслідків, які визначені нормами адміністративного права за порушення відповідних правил поведінки.

Адміністративна відповідальність, у тому числі за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, має усі основні ознаки, які властиві для юридичної відповідальності як такої, але водночас має свої специфічні риси, що дозволяють відмежувати її від інших видів відповідальності, тому в подальшому пропонується більш детально зупинитись на деяких з таких ознак.

Відповідно до ст. 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності (літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерної програми, бази даних, наукового відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, знака для товарів і послуг, топографії інтегральної мікросхеми, раціоналізаторської пропозиції, сорту рослин, тощо), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом, — тягне за собою накладення штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення [7].

Підставою для притягнення до адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, виступає адміністративний делікт, що тягне за собою порушення юридичних норм, прав і законних інтересів необмеженого кола осіб (авторів та інших правовласників, споживачів тощо), а також здатний завдати істотної шкоди економіці держави та іншим сферам суспільного життя. У зв'язку з цим, під таким адміністративним правопорушенням пропонується розуміти протиправне, винне, суспільно небезпечне діяння фізичної чи юридичної особи в сфері інтелектуальної власності, за яке Кодексом України про адміністративні правопорушення встановлено адміністративну відповідальність.

Притягнення до адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності полягає у застосуванні до винної особи адміністративного стягнення, передбаченого санкціями норм Кодексу України про адміністративні правопорушення: штрафу від п'ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, призначених для її виготовлення [7].

Накладення на правопорушника зазначеної санкції у вигляді штрафу на даний час є малоефективним засобом правового впливу, оскільки прибуток від незаконного використання результатів інтелектуальної діяльності та привілейованих до них засобів індивідуалізації юридичних осіб, товарів, робіт та послуг може багаторазово перевищувати розмір самого штрафу.

Крім того, зазначені розміри штрафу не співвідносяться з примітками до статей 176 та 229 Кримінального кодексу України, які також спрямовані на охорону прав на об'єкт права інтелектуальної власності. У зазначених нормах вказується, що відповідні посягання у сфері інтелектуальної власності можуть бути кваліфіковані як злочини, якщо ними буде заподіяно матеріальну шкоду у значному розмірі. Відповідно до вказаних норм, матеріальна шкода вважається завданою в значному розмірі, якщо її розмір у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян [8].

У наукових джерелах зазначається, що такий стан правового регулювання адміністративної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності, зокрема, встановлений розмір адміністративного стягнення, не забезпечує досягнення тієї мети, з якою його застосовують, — запобігання вчиненню нових правопорушень, а також свідчить про недостатню охорону прав інтелектуальної власності у сфері наукової діяльності [9, с. 158–159].

Слід погодитись з тим, що розмір штрафу, який передбачений санкцією статті 51-2 КУпАП, є надзвичайно низьким у порівнянні з вартістю та цінністю того блага, що поставлене під адміністративно-правову охорону, — наукових відкриттів, наукових творів, інших об'єктів права інтелектуальної власності у сфері наукової діяльності. Тому за таких умов існує реальна загроза того, що сплата штрафу як адміністративне стягнення за порушення прав інтелектуальної власності у сфері наукової діяльності, може перетворитися на відповідну формальність у порівнянні з тією вигодою, яку може отримати правопорушник унаслідок своєї діяльності [10].

Адже обрахування відповідних розмірів матеріальної шкоди та розмірів штрафних санкцій свідчить про те, що сума максимального штрафу за відповідні адміністративні правопорушення, а також суми штрафів, які встановлено Кримінальним кодексом України за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, є меншими у декілька разів від тієї матеріальної шкоди, яка визначається як підстава для кваліфікації відповідних злочинів. Тобто заподіяна шкода може бути в декілька разів більшою ніж накладене стягнення, що обумовлює низьку ефективність застосування заходів стягнення до правопорушників. У зв'язку з цим виникає необхідність у посиленні заходів адміністративного покарання за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, зокрема, шляхом збільшення штрафних санкцій.

Також необхідно звернути увагу, що у проблемі незаконного використання результатів інтелектуальної діяльності, крім правовласників і правопорушників, є і третя сторона — кінцевий споживач. У зв'язку з цим ринок контрафактних товарів умовно можна розділити на два сектори:

1) контрафактна продукція, що максимально наближена до оригіналу, випуск та виробництво якої спрямовані на цільовий обман споживачів,

2) контрафактна продукція, що містить чіткі ознаки підробки та свідомо придбається споживачами.

В останньому випадку мотиви споживача можуть бути обумовлені фактором ціни, коли особа не бажає сплачувати високу ціну за оригінальний товар і віддає перевагу більш дешевшому аналогу.

Чинне законодавство України на відміну від законодавства деяких європейських країн, не передбачає адміністративної відповідальності за придбання контрафактного товару, а також його зберігання та перевезення без мети збуту та отримання прибутку.

У контексті зазначеного слід в майбутньому розглянути доцільність внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, якими передбачити можливість притягнення винної особи за придбання завідомо контрафактної продукції без мети збуту та отримання прибутку, що тягло б за собою накладення таких стягнень як штраф та конфіскацію відповідного предмета адміністративного правопорушення. Такого роду зміни в довгостроковій перспективі могли б позитивно вплинути на вирішення проблем поширення контрафактної продукції і тим самим знизити кількість правопорушень у сфері інтелектуальної власності на території України.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можливо зазначити, що за допомогою адміністративної відповідальності здійснюється захист суспільних відносин у галузі інтелектуальної власності, який полягає у застосуванні адміністративних заходів покарання до винних осіб, а також забезпечується охорона даних прав, що полягає у запобіганні правопорушенням шляхом прийняття та удосконалення відповідних правових норм. Крім того, захист суспільних відносин у галузі інтелектуальної власності має місце також при застосуванні заходів адміністративної відповідальності, оскільки призначення адміністративного покарання передбачає у подальшому відмову правопорушника від повторного вчинення протиправного посягання, а також утримання від скоєння такого роду діянь іншими особами.

Відсутність законодавчого визначення поняття адміністративної відповідальності, у тому числі за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що фактично не заважає правильному розумінню даної правової категорії. Адміністративну відповідальність за правопорушення в галузі інтелектуальної власності можливо визначити як засіб юридичного захисту та охорони прав авторів творів науки, літератури, мистецтва або інших громадян чи юридичних осіб, які мають виняткове право на результат інтелектуальної діяльності або на засіб індивідуалізації, а також споживачів, який виражається у призначенні відповідним суб'єктом владних повноважень адміністративного покарання особі, що вчинила правопорушення у сфері інтелектуальної власності, а також сприяє попередженню адміністративних правопорушень, злочинів та цивільно-правових деліктів у цій сфері суспільних відносин на підставі норм чинного законодавства про адміністративні правопорушення. Для удосконалення механізму адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності пропонується перегляд розмірів адміністративних стягнень у вигляді штрафу, для їх приведення у відповідність до ступеню суспільної небезпеки зазначених посягань. Крім того, потребує подальшого дослідження питання встановлення адміністративної відповідальності за придбання завідомо контрафактної продукції без мети збуту та отримання прибутку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Паризька конвенція про охорону промислової власності: Міжнародний документ від 20.03.1883. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text

2. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів: Міжнародний документ від 24.07.1971. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_051/print
3. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності: Міжнародний документ від 14.07.1967. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_169
4. Угода про співробітництво в галузі охорони авторського права і суміжних прав: Міжнародний документ від 24.09.1993. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_045/print
5. Мельник О. М. Охорона інтелектуальної власності в Україні. *Форум права*. 2014. № 2. С. 258–261.
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
8. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
9. Золота Л. В. Особливості адміністративної відповідальності за порушення права інтелектуальної власності у сфері наукової діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Випуск 43. Т. 4. С. 155–159.
10. Золота Л. В. Сучасний стан правового регулювання адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності у сфері наукової діяльності в Україні. *Верховенство права*. 2019. № 1. С. 64–71.